

О политической и правовой оценке советско-германского договора о ненападении от 1939 года (постановление Съезда народных депутатов Союза Советских Социалистических Республик 24 декабря 1989 г.)

1. Съезд народных депутатов СССР принимает к сведению выводы Комиссии по политической и правовой оценке советско-германского договора о ненападении от 23 августа 1939 года.

2. Съезд народных депутатов СССР соглашается с мнением комиссии, что договор с Германией о ненападении заключался в критической международной ситуации, в условиях нарастания опасности агрессии фашизма в Европе и японского милитаризма в Азии и имел одной из целей — отвести от СССР угрозу надвигающейся войны. В конечном счете эта цель не была достигнута, а просчеты, связанные с наличием обязательств Германии перед СССР, усугубили последствия вероломной нацистской агрессии. В это время страна стояла перед трудным выбором.

Обязательства по договору вступали в силу немедленно после его подписания, хотя сам договор подлежал утверждению Верховным Советом СССР. Постановление о ратификации было принято в Москве 31 августа, а обмен ратификационными грамотами состоялся 24 сентября 1939 года.

3. Съезд считает, что содержание этого договора не расходилось с нормами международного права и договорной практикой государств, принятыми для подобного рода урегулирований. Однако как при заключении договора, так и в процессе его ратификации скрывался тот факт, что одновременно с договором был подписан «секретный дополнительный протокол», которым размежевывались «сферы интересов» договаривавшихся сторон от Балтийского до Черного моря, от Финляндии до Бессарабии.

Подлинники протокола не обнаружены ни в советских, ни в зарубежных архивах. Однако графологическая, фототехническая и лексическая экспертизы копий, карт и других документов, соответствие последующих событий содержанию протокола подтверждают факт его подписания и существования.

4. Съезд народных депутатов СССР настоящим подтверждает, что договор о ненападении от 23 августа 1939 года, а также заключенный 28 сентября того же года договор о дружбе и границе между СССР и Германией, равно как и другие советско-германские договоренности, — в соответствии с нормами международного права — утратили силу в момент нападения Германии на СССР, то есть 22 июня 1941 года.

5. Съезд констатирует, что протокол от 23 августа 1939 года и другие секретные протоколы, подписанные с Германией в 1939–1941 годах, как по методу их составления, так и по содержанию являлись отходом от ленинских принципов советской внешней политики. Предпринятые в них разграничения «сфер интересов» СССР и Германии и другие действия находились с юридической точки зрения в противоречии с суверенитетом и независимостью ряда третьих стран.

Съезд отмечает, что в тот период отношения СССР с Латвией, Литвой и Эстонией регулировались системой договоров. Согласно мирным договорам 1920 года и договорам о ненападении, заключенным в 1926–1933 годах, их участники обязывались взаимно уважать при всех обстоятельствах суверенитет и территориальную целостность и неприкосновенность друг друга. Сходные обязательства Советский Союз имел перед Польшей и Финляндией.

6. Съезд констатирует, что переговоры с Германией по секретным протоколам велись Сталиным и Молотовым втайне от советского народа, ЦК ВКП(б) и всей партии, Верховного Совета и Правительства СССР, эти протоколы были изъяты из процедур ратификации. Таким образом, решение об их подписании было по существу и по форме актом личной власти и никак не отражало волю советского народа, который не несет ответственности за этот сговор.

7. Съезд народных депутатов СССР осуждает факт подписания «секретного дополнительного протокола» от 23 августа 1939 года и других секретных договоренностей с Германией. Съезд признает секретные протоколы юридически несостоятельными и недействительными с момента их подписания.

Протоколы не создавали новой правовой базы для взаимоотношений Советского Союза с третьими странами, но были использованы Сталиным и его окружением для предъявления ультиматумов и силового давления на другие государства в нарушение взятых перед ними правовых обязательств.

8. Съезд народных депутатов СССР исходит из того, что осознание сложного и противоречивого прошлого есть часть процесса перестройки, призванной обеспечить каждому народу Советского Союза возможности свободного и равноправного развития в условиях целостного, взаимозависимого мира и расширяющегося взаимопонимания.

Председатель Верховного Совета СССР М. ГОРБАЧЕВ
Москва, Кремль. 24 декабря 1989 г.

«Правда», 28 декабря 1989 г.

Vuoden 1939 Neuvostoliiton ja Saksan hyökkäämättömyyssopimuksen poliittisesta ja oikeudellisesta arvioinnista (Sosialististen Neuvostotasavaltojen Liiton kansanedustajien kongressin päätös 24. joulukuuta 1989)

1. SNTL:n kansanedustajien kongressi ottaa huomioon Neuvostoliiton ja Saksan 23.8.1939 tehdyn hyökkäämättömyyssopimuksen poliittisen ja oikeudellisen arvioinnin komission johtopäätökset.

2. SNTL:n kansanedustajien kongressi on samaa mieltä komission kanssa siitä, että Saksan kanssa tehdyn hyökkäämättömyyssopimuksen yhtenä tavoitteena oli kriittisessä kansainvälisessä tilanteessa, kasvaneen Euroopan fasismin ja Aasiassa Japanin militarismin hyökkäysvaaran olosuhteissa, torjua uhka Neuvostoliiton joutumisesta sotaan. Loppujen lopuksi tähän tavoitteeseen ei päästy, vaan virhepäätelmät yhdistettyinä Saksan sitoumusten olemassaoloon Neuvostoliiton rinnalla lisäsivät natsien petollisen aggression seurauksia. Tuona aikana maa oli vaikeiden valintojen edessä.

Sopimussitoumus astui heti voimaan sen allekirjoituksen jälkeen, vaikka SNTL:n Korkeimman neuvoston tuli vahvistaa itse sopimus. Päätös ratifioinnista hyväksyttiin Moskovassa 31. elokuuta, mutta ratifiointiasiakirjojen vaihto tapahtui 24. syyskuuta 1939.

3. Kongressi katsoo, että tämän sopimuksen sisältö ei poikkea kansainvälisen oikeuden normeista ja valtioiden niistä sopimuskäytännöistä, jotka on hyväksytty samanlaisissa ratkaisuisa. Kuitenkin sopimusta solmittaessa ja sen ratifiointiprosessissa salattiin se seikka, että samanaikaisesti sopimuksen kanssa allekirjoitettiin "salainen lisäpöytäkirja", jossa suoritettiin sopimuspuolten "etupiirien" rajankäynti Itämereltä Mustalle merelle, Suomesta Bessarabiaan.

Alkuperäisiä asiakirjoja ei ole löydetty Neuvostoliiton eikä ulkomaisista arkistoista. Kuitenkin kopioiden käsiala-, valokuvaustekninen ja sanastollinen tarkastus, kartta- ja muut asiakirjat, yhtäpitävyys myöhempien tapahtumien ja pöytäkirjan sisällön kanssa vahvistavat sen allekirjoittamisen ja olemassaolon tosiasian.

4. SNTL:n kansanedustajien kongressi vahvistaa täten, että hyökkäämättömyyssopimus päivämäärällä 23. elokuuta 1939 sekä saman vuoden syyskuun 28. päivänä tehty sopimus ystävydestä ja rajoista SNTL:n ja Saksan välillä, kuten myös muut Neuvostoliiton ja Saksan sopimussuhteet olivat kansainvälisen oikeuden normien mukaisia, mutta tulivat pätemättömiksi hetkellä, jolloin Saksa hyökkäsi SNTL:oon, so. 22. kesäkuuta 1941.

5. Kongressi toteaa, että pöytäkirja päivämäärällä 23. elokuuta 1939 sekä muut salaiset pöytäkirjat, jotka on allekirjoitettu Saksan kanssa vuosina 1939-1941 ovat sekä laatimistavaltaan että sisällöltään Neuvostoliiton ulkopoliittikan leniniläisistä periaatteista poikkevia. SNTL:n ja Saksan "etupiirien" rajankäynnin ja muut niissä toteutetut toimet olivat oikeudelliselta näkökannalta ristiriidassa useiden kolmansien maiden suvereniteetin ja itsenäisyyden kanssa.

Kongressi toteaa, että tuona aikana SNTL:n ja Latvian, Liettuan ja Viron suhteita sääteli sopimusjärjestelmä. Vuoden 1920 rauhansopimusten ja vuosien 1926-1933 solmittujen hyökkäämättömyyssopimusten mukaan niiden sopimusosapuolet olivat velvollisia molemminpuolisesti kunnioit-

tamaan kaikissa oloissa toistensa suvereniteettia ja alueellista yhtenäisyyttä ja koskemattomuutta. Samanlaisia velvoitteita Neuvostoliitolla oli Puolaan ja Suomeen nähden.

6. Kongressi toteaa, että kun Stalin ja Molotov kävivät neuvotteluja Saksan kanssa salaisesta pöytäkirjasta salassa neuvostokansalta, kommunistisen puolueen keskuskomitealta ja koko puolueelta, Korkeimmalta neuvostolta ja SNTL:n hallitukselta, nämä pöytäkirjat poistettiin ratifiointiprosesseista. Niinpä päätös niiden allekirjoittamisesta oli luonteeltaan ja muodoltaan henkilökohtaista vallankäyttöä, joka ei millään tavalla heijastanut neuvostokansan tahtoa, joka ei siten kannu vastuuta tästä sopimuksesta.

7. Neuvostoliiton kansanedustajien kongressi tuomitsee vuoden 1939 elokuun 23. päivän "salaisen lisäpöytäkirjan" ja kaikkien muiden salaisten Saksan kanssa tehtyjen sopimusten allekirjoittamisen, tunnustaa salaiset pöytäkirjat oikeudellisesti paikkansapitämättömiksi ja pätemättömiksi allekirjoitushetkestä lukien.

Pöytäkirjat eivät luoneet uutta oikeudellista perustaa Neuvostoliiton ja kolmansien maiden keskinäisiin suhteisiin, vaan Stalin ja häntä ympäröivät käyttivät niitä uhkavaatimusten esittämistä ja voimakeinoilla pakottamista varten muita valtioita kohtaan syyllistyneen rikkomuksiin oikeudellisiin velvoitteiden vastaisesti.

8. Neuvostoliiton kansanedustajien kongressi lähtee siitä, että tietoisuus mutkikkaasta ja ristiriitaisesta menneestä on osa uudelleenrakentumisen prosessia, tarkoituksena taata jokaiselle Neuvostoliiton kansalle mahdollisuuden eheään, vuorovaikutuksessa olevaan maailmaan ja yhteisymmärryksen laajentamiseen vapaasti ja tasaveroisesti kehittyen.

SNTL:n Korkeimman neuvoston puheenjohtaja M. Gorbatschov
Moskova, Kreml, 24. joulukuuta 1989.

"Pravda", 28. joulukuuta 1989. Googlen tukema käännös: Pauli Kruhse.

On the political and legal assessment of the Soviet-German Non-Aggression Pact of 1939 (The Resolution of the Congress of People's Deputies of the Union of Soviet Socialist Republics on December 24, 1989)

1) The Congress of People's Deputies of the USSR acknowledges the conclusions of the Commission for the political and legal assessment of the Soviet-German Non-Aggression Pact of 23 August 1939.

2) The Congress of People's Deputies of the USSR agrees with the opinion of the commission that the Non-Aggression Pact with Germany was signed in a critical international situation and amid the growing danger of Fascism in Europe and Japanese militarism in Asia, and where one of the goals of the Pact was to avert the USSR from the danger of impending war. Ultimately, this goal was not achieved, and the miscalculations with presence of Germany's obligations to the USSR exacerbated the consequences of the treacherous Nazi aggression. Our country was facing difficult choices at that time.

Contractual obligations entered into force immediately after signing, but the Pact itself was subject to approval by the Supreme Soviet of the USSR. The decree on ratification was adopted in Moscow on August 31, and exchange of instruments of ratification took place on September 24, 1939.

3) The Congress considers that the content of this Pact did not differ from the norms of international law and the treaty practice of states adopted for this kind of settlement. However, it was not disclosed that simultaneously with entering into and ratification of the Treaty, a "secret additional protocol" had been signed which marked the limits of the spheres of interest of the contracting parties from the Baltic Sea to the Black Sea and from Finland to Bessarabia.

The originals of the protocol has not been found either in Soviet or foreign archives. However, graphological, phototechnical and lexical study of the copies, maps and other documents, and the compliance of subsequent events with the protocol, prove that the protocol was factually signed and existed.

4) The Congress of People's Deputies of the USSR hereby confirms that the August 23, 1939 Non-Aggression Pact and also the Friendship and Border Treaty concluded between the USSR and Germany on September 28 the same year became, as well as other Soviet-German agreements, are in accordance with the norms of international law, lost their validity at the moment when Germany attacked the Soviet Union, i.e. on June 22, 1941.

5) The Congress states that in both their preparatory method and contents, the Protocol of August 23, 1939 and other secret protocols signed with Germany 1939-1941 were a departure from the Leninist principles of Soviet foreign policy. Marking the limits of the "spheres of interests" of the USSR and Germany and other actions undertaken in them were, from the legal point of view, in contradiction with the sovereignty and independence of a number of third countries.

The Congress notes that at that time the relations of the USSR with Latvia, Lithuania and Estonia were regulated by a system of treaties. In accordance with the 1920 Peace Treaties and the Non-Aggression Treaties concluded in 1926-1933, their participants pledged to mutually respect, in all circumstances, the sovereignty and territorial integrity and inviolability of each other. The Soviet Union had similar obligations to Poland and Finland.

6) The congress states that negotiations with Germany on secret protocols were conducted by Stalin and Molotov in secret from the Soviet people, the Central Committee of the All-Union Communist Party (Bolsheviks) and the entire party, the Supreme Soviet and the Government of the USSR, these protocols were removed from the ratification procedures. Thus, the decision to sign them was in essence and in form an act of personal power and in no way reflected the will of the Soviet people, which is not responsible for this conspiracy.

7) The Congress of People's Deputies of the USSR condemns the fact of signing the secret additional protocol on August 23, 1939 and other secret agreements made with Germany. The Congress acknowledges the secret protocols legally invalid and void from the moment of signing.

The protocols did not create a new legal basis for the relations of the Soviet Union with third countries, but were used by Stalin and his entourage to present ultimatums and force pressure on other states in violation of their legal obligations.

8) The Congress of People's Deputies of the USSR proceeds from the premise that awareness of a complex and contradictory past is part of the process of restructuring, designed to provide each people of the Soviet Union with opportunities for free and equal development in an integral, interdependent world and expanding mutual understanding.

M. Gorbachev
Chairman of the Supreme Soviet of the USSR
Moscow, the Kremlin
December 24, 1989

Google assisted translation by Pauli Kruhse.